

Milena Raková, Ljuba Štíplová, Alena Tichá

ZPÍVÁME A TVOŘÍME S MALÝMI

Pro děti
od 5 do
9 let

CD s 50
dětskými
písněmi

edika.

**Milena Raková, Ljuba Štíplová
Alena Tichá**

Zpíváme a tvoříme s malými

**Edika
Brno
2012**

Zpíváme a tvoříme s malými

Milena Raková, Ljuba Štíplová, Alena Tichá

Sazba: Petr Klíma

Obálka: Pavel Vaščák

Odpovědná redaktorka: Eva Mrázková

Technický redaktor: Jiří Matoušek

Sazba notového zápisu: Vratislav Zoch

Autorka písní: Milena Raková

Hudební doprovod: Jiří Holubec

Klavírní doprovod k písni č. 1 a č. 9: Vratislav Jambor

Příprava interpretů: Alena Tichá

Zvuk: Radek Horák

Režie: Alena Tichá a Milena Raková

Nahráno 2011–2012 ve Studiu Dlouhá 20, s.r.o. Praha

Objednávky knih:

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN 978-80-266-0067-1

Vydalo nakladatelství Edika v Brně roku 2012 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 16 278.

© Albatros Media a. s. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

1. vydání

ALBATROS MEDIA a.s.

Obsah

Poděkování	5
Úvod	7
Co je hudební tvořivost?	8
Tvořivé aktivity vhodné pro děti předškolního a mladšího školního věku	8
Tvořivé aktivity vhodné pro děti mladšího školního věku	9
Tvoříme snadný doprovod k písním	14
Seznámení s hudebními nástroji, naslouchání	14
Tempo, proměny zvukové síly	15
Pulzace, metrum, rytmus	16
Rytmický dvojhlas	17
Jak tvořit rytmický doprovod?	19
Jak tvořit melodický doprovod?	21
Hra melodického doprovodu v pentatonice	22
Tvoříme vlastní melodie	24
Hrajeme si s hlasem	24
Tvoříme melodie a zpřesňujeme intonaci	25
Metodika	
Zvířátka	28
Čím voní hlína	54
Ukolébavky (pro Maxíka)	72
Pohádky a hádanky	80
Koledy	96
Zima	102
Jaro	108
ABECEDA	129

Tvoříme sami	126
Shrnutí základních tvořivých činností	126
Tvoříme písničku	127
Literatura	134
Odborná literatura	134
Autoři textů	134
Pořadí písniček v knize a na CD	135
Seznam interpretů	136
Autorky	137
Hudební doprovod k písničkám na CD	138
Zpěv	139

Poděkování

Milí čtenáři,

chtěly bychom poděkovat Laře Izerové, Lence a Vojtovi Beránkovým a dětem z výtvarného oddělení ZUŠ v Brandýse nad Labem za jejich obrázky k písničkám. Děkujeme také zpěvákům ze ZUŠ Brandýs nad Labem, Mikulášovi i všem dospělým, kteří písničky nazpívali na CD, jež je součástí této knížky.

Autorky

Úvod

Otevřeli jste knížku plnou písniček. Můžete si je zazpívat spolu s dětmi a dospělými, kteří je nahráli na CD, jež je součástí této publikace. Pokud se budete chtít dovědět více, věnujte pozornost jak vstupním kapitolám, tak i námětům k práci s písničkou. Vyzkoušejte si s dětmi některé z her. Zjistíte, že tvořivé objevování zákonitostí hudby je nejen veliké dobrodružství, ale též příjemná zábava pro děti i pro vás.

Každý jedinec je tvořivý. V dětství je kreativita spojena s poznáváním okolního světa. Dítě zkouší, experimentuje a nachází odpovědi. Do jaké míry se tvořivost dítěte bude dál rozvíjet, záleží na podnětech, které k němu přicházejí z jeho nejbližšího okolí. Dítě nemá zábrany, protože ho nesvazuje potřeba sebehodnocení. S přibývajícím věkem mnohdy kreativita ustupuje. Dítě se obává chyby, ztrácí odvahu experimentovat.

Tato knížka by měla dát šanci dětem předškolního a mladšího školního věku, aby svou potřebu tvořit a objevovat s věkem neztratily, ale naopak aby jejich tvořivé aktivity nabývaly na kvalitě tím, že dostanou řád a formu. Motivace hudebních, pohybových a výtvarných činností uváděné vždy u každé písničky jsou přiměřené věku dítěte předškolního a mladšího školního věku. Je na dospělém, aby posoudil, která činnost je v dané situaci pro dítě dostupná a zároveň atraktivní. S knihou mohou pracovat rodiče, prarodiče, učitelky mateřských škol i pedagogové na prvním stupni ZŠ. Mnohé podněty směřují do mimoškolních aktivit dětí. Přejeme vám, abyste s knížkou prožili hodně radosti a zábavy.

Vaše autorky

Zajímají nás vaše názory, dotazy a připomínky. Napište nám je na mailové adresy: milena.rakova@seznam.cz nebo alenaticha@alenaticha.cz.

Nahrávku písničky Abeceda naleznete na webových stránkách www.alenaticha.cz

Co je hudební tvořivost?

Hudební tvořivost dětí vyrůstá z jejich spontaneity. Projevuje se již při prvních pokusech dítěte o osvojování řeči, napodobování zvuků a experimentování s nimi. Nedostatečná informovanost o hudebních zákonitostech vede dítě k nevázanému tvoření založenému pouze na intuici. Naším záměrem bude vložit do hudebního tvoření řád a logiku. Děti mohou k poznatkům dospět v rámci hudebních her a tvořivých činností. Tím se „bezbréhá“ improvizace dítěte začne podřizovat rytmickým a melodickým pravidlům a odvíjet se v rámci nejjednodušších hudebních forem, aniž by ztratila prvotní náboj – spontaneitu. Dítě se postupně odpoutává od přímé nápodoby modelů, je schopno kombinovat a obměňovat, jeho improvizace se stává samostatnější.

Pro jednotlivé etapy rozvoje hudební tvořivosti dětí jsou doporučeny aktivity, které svou stupňující náročností rozvíjejí též hudebnost dítěte a jeho orientaci v základních hudebních pojmech. Rodiče, prarodiče a učitelky mateřských škol pracující s dětmi předškolního věku mohou využívat hry a motivace uváděné v podkapitole jedna. Stejně aktivity může využít i pedagog na prvním stupni ZŠ a rozšířit je o náročnější tvořivé činnosti popisované v podkapitole dvě. Zde nastíněné činnosti a teoretické informace budou podrobněji rozpracovány v dalších kapitolách.

Tvořivé aktivity vhodné pro děti

Jednotlivé aktivity lze provádět hrou na tělo, vokálně nebo instrumentálně, individuálně i ve skupině.

1. Tvořivé aktivity vhodné pro děti předškolního a mladšího školního věku

- hra na ozvěnu (dospělý předvede – dítě ihned opakuje): tlesk, tj. dlaněmi o sebe, plesk, tj. dlaněmi do stehů

	vzor	opakování
rytmická ozvěna		
	rů - že tlesk - plesk	rů - že tlesk - plesk
	vzor	opakování
melodická ozvěna		
	rů - žič - ka	rů - žič - ka

- rytmická deklamace slov, slovních spojení, vět – lze deklamovat ve dvoudobém a třídobém taktu (rozhoduje umístění důrazů a délky not)

2/4
Kdy má vá - nek chlad - ný spá - nek? Když se schou - lí do sa - sa - nek.

3/4
Kdy má vá - nek chlad - ný spá - nek? Když se schou - lí do sa - sa - nek.

- vyhledávání slov k zadanému rytmu (nabídneme např. slova: holoubek, blatouch, sasanka, konvalinka, další slova děti vymýšlejí samy)

2/4 3/4 atp.
bla - touch kon - va - lin - ka po - dlěš - ka sa - san - ka má - ta
rú - že pam - pe - liš - ka o - cú - n ko - při - va hrá - šek

- melodizace slov (vznikne motiv), slovních spojení (vznikne rozšířený motiv), vět (vznikne hudební věta)

motiv rozšířený motiv hudební věta
kon - va - lin - ka bí - lá kon - va - lin - ka kon - va - lin - ka slad - ce spí

2. Tvořivé aktivity vhodné pro děti mladšího školního věku

- vyjádření rytmu slova pomocí rytmických slabik (délky not a pomlky)

2/4
kon - va - lin - ka spin - ká spí
ty - ty - ty - ty tá - tá tá - já

■ dokončení

a) rytmického úryvku,

DOSPĚLÝ
tá - tá ty - ty - tá

DÍTĚ
ty - ty - ty - ty tá - já

b) melodického úryvku

DOSPĚLÝ
Ja - ro, pe - tr - klíč.

DÍTĚ
Zi - ma už je pryč.

Tvořivá práce s hudební formou

Slovu, větě a souvětí v řeči odpovídá v hudbě: motiv, hudební věta a hudební perioda.

Motiv a jeho obměny (variace)

■ variace:

a) rytmická,

motiv rytmická obměna motiv rytmická obměna

rů - že rů - žič - ka ty - ty - ty - ty ty - ty - tá

b) melodická,

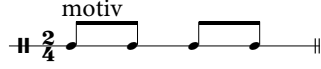
motiv obměna melodická obměna melodicko-rytmická

rů - že rů - žič - ka ty - ty - ty - ty ty - ty - tá
nebo

■ rozšiřování motivu:

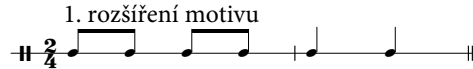
a) rytmické,

motiv

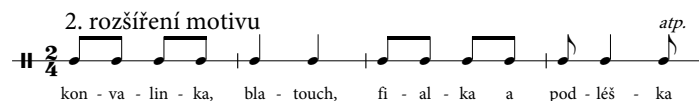
kon - va - lin - ka

1. rozšíření motivu

kon - va - lin - ka bla - touch

2. rozšíření motivu

kon - va - lin - ka, bla - touch, fi - al - ka a pod - lés - ka

b) melodické

motiv

kon - va - lin - ka

1. rozšíření motivu

kon - va - lin - ka, bla - touch

2. rozšíření motivu

kon - va - lin - ka, bla - touch, fi - al - ka a pod - lés - ka

Hudební věta

Kon - va - lin - ka slad - ce spin - ká.

Hudební perioda

Hudební perioda (dvě věty) je ve své podstatě hra na otázku a odpověď – dospělý se ptá, dítě odpovídá. Periodu tvoří: *předvěti* P (věta neukončená) a *závěti* Z (věta ukončená). Předvěti (P) a závěti (Z.) by měly mít stejný počet taktů. Začátky P a Z mohou být melodicky podobné nebo shodné. Závěry se však liší: P – zůstává otevřeně (otázka), tj. nekončí na 1. stupni. Naopak melodie Z (odpověď) nejčastěji končí 1. stupněm, který hudební periodu uzavírá.

Kon - va - lin - ka slad - ce spin - ká, bí - le sví - tí ja - ko plín - ka.

V pozdějších improvizacích si dopřejeme větší volnost, závětí (Z.) a předvětí (P.) budeme tvořit motivicky odlišné.

P. Z.

Kon - va - lin - ka slad - ce spin - ká, bí - le sví - tí ja - ko plín - ka.

Základní hudební formy

malá písňová forma:

- malá písňová forma dvoudílná /a-b/

stavba: Pa-Za+Pb-Zb – tvoří ji dvě *kontrastní* věty

díl a:

P. a Z. a

Kon - va - lin - ka slad - ce spin - ká, bí - le sví - tí ja - ko plín - ka.

díl b:

P. b Z. b

Kon - va - lin - ka slad - ce vo - ní, ne - o - tá - lej, běž si pro ni.

Poznámka: V dílu b je uplatněna motivická shoda předvětí a závětí

- malá písňová forma dvoudílná s malým návratem /a-b/

stavba: Pa-Za+Pb-Za

díl a:

P. a Z. a

Kon - va - lin - ka slad - ce spin - ká, bí - le sví - tí ja - ko plín - ka.

díl b:

P. b Z. a

Kon - va - lin - ka slad - ce vo - ní, ne - o - tá - lej, běž si pro ni.

Poznámka: V dílu /a/ i /b/ je uplatněna motivická shoda předvětí a závětí.

- malá třídlíná forma s návratem prvního dílu /a-b-a/

stavba: Pa-Za+Pb-Zb+Pa-Za

díl a:

Kon-va - lin - ka slad - ce spin - ká, bí - le sví - tí ja - ko plín - ka.

díl b:

Kon-va - lin - ka slad - ce vo - ní, ne - o - tá - lej, běž si pro ni.

díl a:

Kon-va - lin - ka slad - ce spin - ká, bí - le sví - tí ja - ko plín - ka.

Poznámka: V dílu /b/ tohoto příkladu není uplatněna motivická shoda závětí s předvětím.

- malé rondo /a-b-a-c-a-d-a/

a) rytmické,

RONDO

Ko-pre-ti-na mák pod-líš-ka bla-touch ko-pre-ti-na mák fi-al-ka fi-al-ka kopretina, mák...

b) melodické

Ko-pre-ti-na mák pod-líš-ka bla-touch ko-pre-ti-na mák fi-al-ka fi-al-ka kopretina, mák...

Poznámka: Hlavní větu /a/, která se stále vrací, střídají vedlejší věty /b/, /c/, /d/ atd.

Tvoříme snadný doprovod k písním

S jednoduchým doprovodem dostane písnička nové šaty, melodie ožije v barevné proměně znějících nástrojů. Mnohdy stačí zvuk bubínku či jeden znějící tón k tomu, aby byl podtržen charakter písničky. Dítě velmi dobře pozná, zda jde o písničku výrazně rytmickou, pochodovou, taneční, či naopak mírnou, konejšivou.

Instrumentální hra se uplatní v předehře (navozuje náladu písničky, její tempo a dynamiku zpěvu), v mezihře mezi jednotlivými slokami a v dohře. Při volbě nástrojů a jejich počtu vždy platí pravidlo, že méně je více. Doprovod má písničku pomoci, nikoli ublížit. Zpěv by měl vždy zůstat dominantní. Doprovodné nástroje plní především podpůrnou roli. Pomáhají udržet jednotné tempo a metrum (tj. zapsaný dvoudobý či třídobý takt), dokreslují charakter a náladu písničky. Problém činí pomlky, především v závěru taktu. Děti často takt zkracují. Pokud v pomlce zahraje výrazný nástroj (např. triangel, prstové činelky nebo dřívka), děti metrum dodrží.

K doprovodu využíváme snadno ovladatelné nástroje Orffova instrumentáře (OI).

Než se pustíme do instrumentální hry řízené určitými pravidly, dopřejme dětem seznámit se s nástroji formou volné hry. Je ideální, máme-li tolik nástrojů, kolik je ve skupině dětí. Každý si pak může z nabídnutých nástrojů vybrat „ten svůj“.

Seznámení s hudebními nástroji, naslouchání

- Dítě zavře oči a hmatem osahá každý jeho detail. Může se pokusit slovně nástroj popsat. Jak vypadá: je hladký, měkký, pevný, hrubý, studí, či hřeje? Jakou by mohl mít barvu, z jakého materiálu je zhotoven? Pak se pokouší nástroj jakýmkoli způsobem rozeznít. Naslouchá vznikajícím tónům, případně zvukům. Následně s očima otevřenými jedno dítě po druhém zkouší dynamické možnosti svého nástroje. Hraje co nejtišeji a postupně zesílí do maxima. Spolu si pak povídáme, co by zvuky mohly představovat, hrajeme-li v dynamice piano (slabě) nebo forte (silně). Jaká situace se dětem vybaví, když zvuk nástroje postupně zesilují, či zeslabují. Barva nástroje a způsob hry otvírají fantazii velký prostor. Dítě se učí vnímat s prožitkem hudební zvuk, domýšlet jeho sdělení.
- Děti sedí po kruhu, každý má v ruce nástroj. Postupně hrají. Platí však pravidlo, že další může hrát až ve chvíli, kdy zvuk předchozího nástroje v prostoru zcela dozněl. Naslouchání dynamickým proměnám zvuku vede děti k soustředění, rozvážnosti. Učí se respektovat druhé, vnímat zvuk jako podnět, na který je třeba reagovat, případně ho tvořivě rozvíjet.